

सुस्वागतम्

No Transfusion of Idea Only

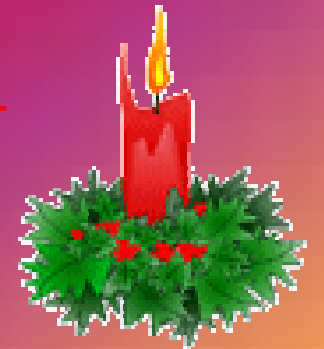
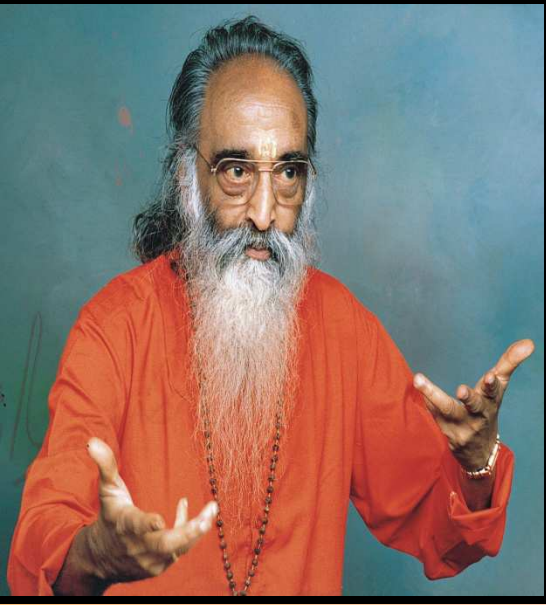
transformation

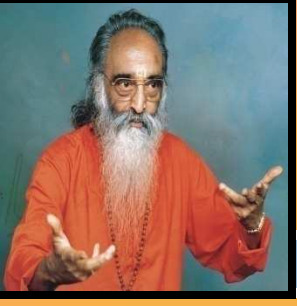
**प.पू स्वामी चिन्मयानंदांचे शैक्षणिक
विचार**

दि. १६-०५- २०११

मार्गदर्शक

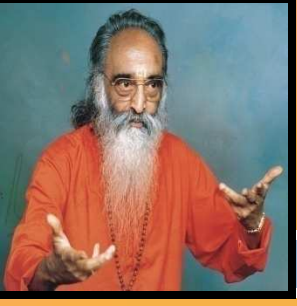
प.पू.स्वामी पुरुषोत्तमानंद सरस्वती

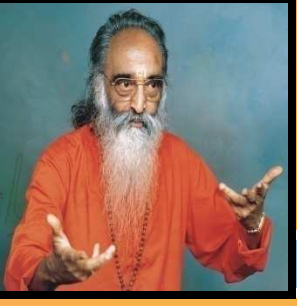
आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

- शिक्षणाने ज्ञान वाढले पण ज्ञानाचा उपयोग करण्याची क्षमता विकसित झाली नाही
- शिक्षणात उपयोजन क्षमता राहिली नाही

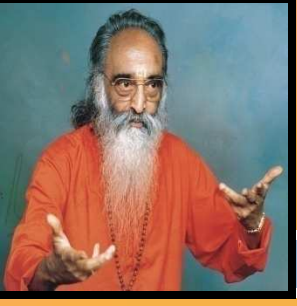
आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

- शिक्षणाच्या दृष्टिकोनातून केवळ परिसराचे ज्ञान मिलविणे ही बाब जेवढी महत्वाची आहे त्यापेक्षाही अधिक ह्या आनूबानूच्या सर्व परिसरात आपले मानव म्हणून काय स्थान आहे ह्याचे ज्ञान प्राप्त करण्यावर त्यांनी भर दिला ह्यालाच त्यांनी हृदयाचे शिक्षण म्हटले आहे
- नैतिक जीवन मूल्याची केवळ बौद्धिक चर्चा करणे त्यांना मान्य नव्हते
- आजचे शिक्षण मानवाला पदव्या प्राप्त करून देते पण जीवानाचा दर्जा उंचावण्याचे सामर्थ्य आजच्या शिक्षणात नाही

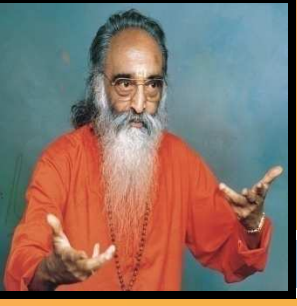
आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- शिक्षण आणि सुसंस्कार ह्यांचा समन्वय
- ज्ञान + कृती शिक्षण

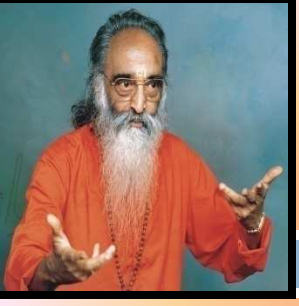
आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

- आजचे शिक्षण **Information Oriented** झाले आहे. पण केवळ **Information** देऊन चालणार नाही. मानवाचे आंतरिक सौंदर्य शिक्षणातून अभिव्यक्त होण्यावर त्यांनी भर दिला आहे.
- शिक्षणातून मानवी व्यक्तिमत्त्वात शिरलेल्या नकारात्मक बाबी निघायला हव्यात. आंतरिक समायोजनावर त्यांनी शिक्षण संकल्पनेत भर दिला आहे.

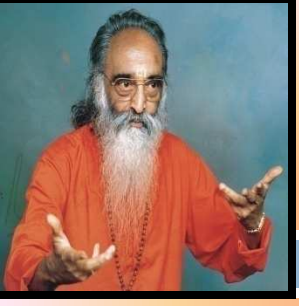
आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

- आजची शिक्षण पध्दती ही विद्यार्थ्यांच्या डोक्यात माहिती कोंबते व परिक्षेच्या वेळी ती बाहेर काढते एवढेच आहे ह्यातून मूल्य विकास होत नाही

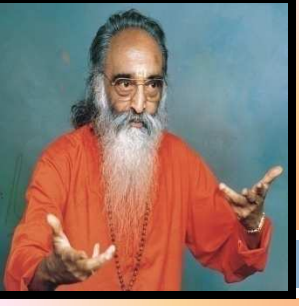
आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- “कोणत्याही विश्व विद्यालयाच्या सभागृहात जाताच आपण निश्चितपणे पहिल्या क्रमांकाचे विद्यार्थी ओळखून काढू शकू कारण ते निरापवादपणे निस्तेज व अगदी हाडांचा सापळा झालेला परंतु केवळ जीवंत आहे असे दिसेल. कारण कदाचित आपले आयुष्य संपविण्या इतकी व शांतपणे मनुष्याला सामोरे जाण्या इतकी सुध्दा ताकद त्यांच्यात नसते. त्याच विश्व विद्यालयातील धष्टपुष्ट व सुदृढतेमुळे रसरसलेला असा खेळाडू विद्यार्थी निरापवादपणे केवळ नशिबाने तिसऱ्या वर्गात उत्तीर्ण होणारा किंवा अधिक करून हमखासपणे नापास होणारा म्हणून निवडून काढता येईल.

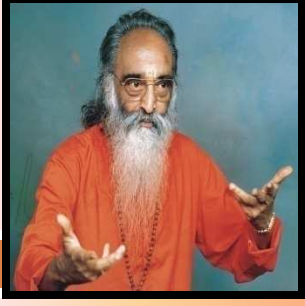
आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

- "In modern education, intelligence necessary and some develop intellectually very high and yet the individual is an ugly person because though he is intellectually highly developed there is no emotional development one side is developed head is developed, heart is shrunk ugly. If heart is developed every sentimental fool intellectually zero"

आजच्या शिक्षणपद्धतीचे वर्णन

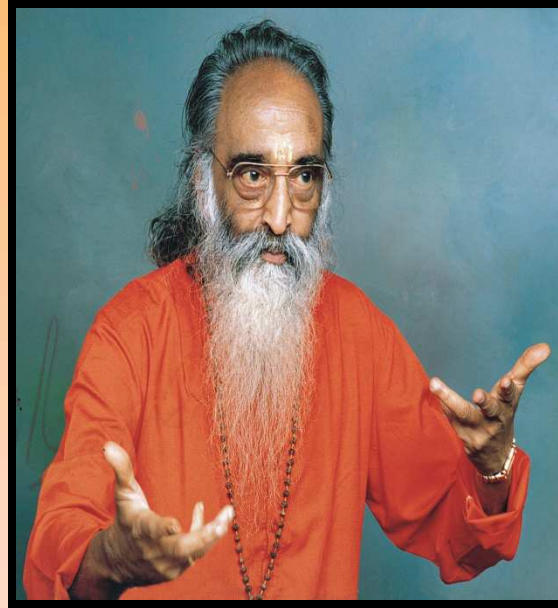
□ Nobody has got vision. Everybody wants a little money. A little house and somehow

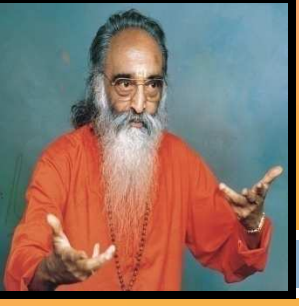

आजच्या शिक्षणपध्दतीचे वर्णन

- "The schools and colleges have become instruction giving institutions. The teachers there only give instructions to the children hence they are only instructor. They only stuff the mind of children with more and more data and information.

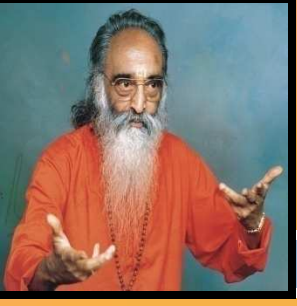
जीवनाचे ध्येय

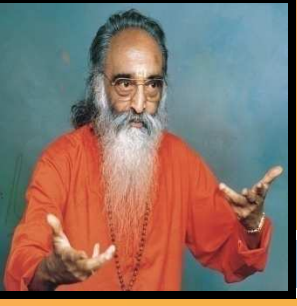
जीवनाचे ध्येय

- जीवनाचे संकुचित ध्येय
- संपादनात आणि स्वर्च करण्यात आपण आपल्या शक्ती व्यर्थ स्वर्च करीत असतो.
- इंद्रिय सुख प्राप्त करून देणाऱ्या वस्तुमध्ये आनंदाची केवळ खोटी लकाकी असते.

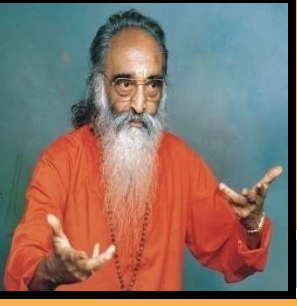
जीवनाचे ध्येय

- “संपत्तीचे उत्पादन मिळकत साठा व त्याचा व्यय म्हणजे जीवनाची इतिकर्तव्यता नाही.
- प्राप्त परिस्थितीचा जास्तीत जास्त चांगला उपयोग कशा प्रकारे केला म्हणजे आपली सांस्कृतिक उठनती आध्यात्मिक पूर्णता तो साधू शकला पाहिजे”.

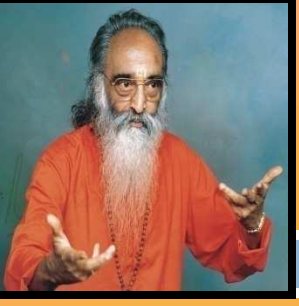
जीवनाचे ध्येय

- “आत्मसाक्षात्कार हे जीवनाचे ध्येय आहे.
- परमशांती प्राप्त करणे हे जीवनाचे ध्येय विषद केले आहे

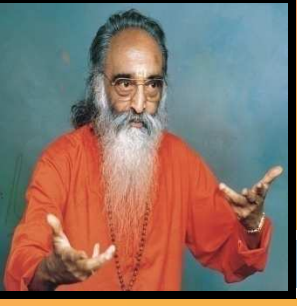
जीवनाचे ध्येय

- वासनांना संस्कारीत करणे,
- उच्च कोटीच्या कर्माची प्रेरणा,
- विक्षेपांचा शेवट करणे,
- शांतता प्राप्त करणे.

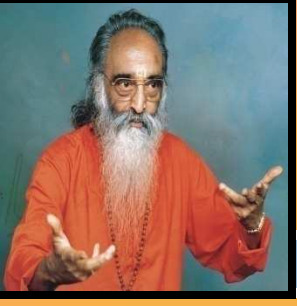
जीवनाचे ध्येय

- दिव्यत्वाचा शोध घेणे :-
- परिपूर्ण आनंदाची प्राप्ती :-
- आत्मसंयम :-
- जीवनातील दुःखापासून निवृत्ती :-

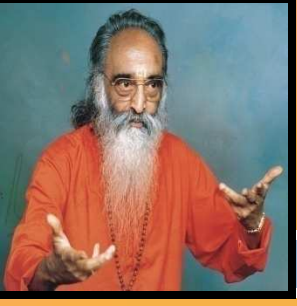
जीवनाचे ध्येय

- ईश्वरी जीवन प्राप्त करणे :-
- योग्य मार्गाची निवड करणे :-
- व्यक्तिमत्त्वाचे पुनर्वसन :-
- Rehabilitation of Personality
 - * Readjustment of Personality
 - * Rearrangement of Personality
 - * Rebuilding of Personality (Reorganization)

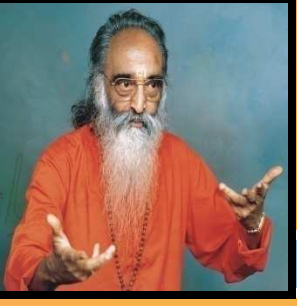
जीवनाचे ध्येय

- योजना पूर्णतेस नेणे :-
- आंतरिक व्यक्तिमत्वाचा विकास :-
- आत्म्याचे पुनर्शाधन :-
- व्यक्तिमत्वाचा समतोल साधणे :-
- आत्मप्रभुत्व प्राप्त करणे (Self Mastery)

जीवनाचे ध्येय

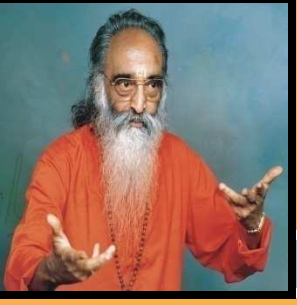
- प्रेम :-
- Self Cleansing :-
- जीवनाचे सातत्य जाणणे :-
- समस्या निराकरणाची क्षमता विकसित करणे :-

शिक्षणाच्या परिभाषा

- १) केवळ निर्देशन म्हणजे शिक्षण नाही.
शिक्षण हे ध्येय आहे. निर्देश दिले जातात.
शिक्षण हे प्राप्त केले जाते.
- २) शिक्षण शिष्याच्या हृदयातील प्रज्वलीत व
गुरुद्वारा संरक्षित आंतरिक वस्तु आहे.

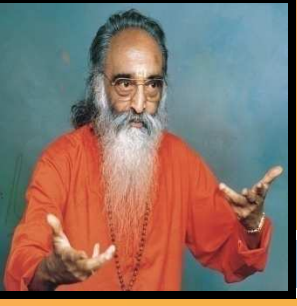
□

शिक्षणाच्या परिभाषा

- Education is nothing if it does not train our faculties to capture all our opportunities, to be useful to all other and to be always happy in ourselves.
- To give, to share, to serve *ही अभिवृत्ती निर्माण करणे म्हणजे शिक्षण.*

Real education means transformation of knowledge in to wisdom. Which is then used to curve out a strong character.

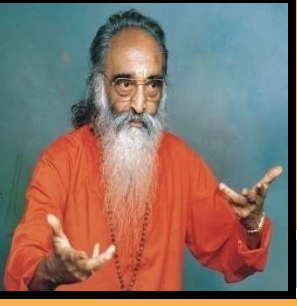

शिक्षणाच्या परिभाषा

- शिक्षणातून चारित्र्याची निर्मिती व्हायला हवी.

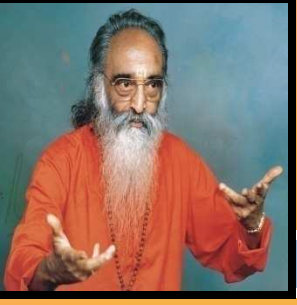
Not merely adding one more instruction to the students giving more & more data that is not education it can be best become instruction.

- माणसामधील आंतरिक सौंदर्याची अभिव्यक्ति म्हणजे शिक्षण.

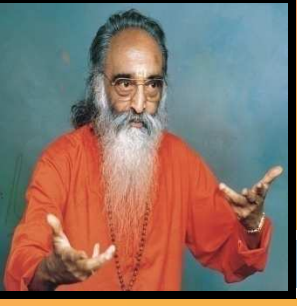
शिक्षणाच्या परिभाषा

- **शिक्षणाचे अंतिम लक्ष आत्मपरिवर्तन आहे.**
Transfusion of Idea नको तर Transformation आवश्यक आहे.
- **केवळ पुस्तकी ज्ञान महत्वाचे नाही तर ज्ञान व कृती याचा समन्वय शिक्षण संकल्पनेत अभिप्रेत असतो.**
- **Spiritual education would help the student to unveil his beauty if it is done early in life it becomes a permanent and beautiful personality.**

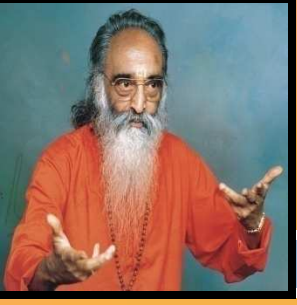
शिक्षणाच्या परिभाषा

- ❑ To make the thought good is called good education.
- ❑ Real education starts with cultural activities.

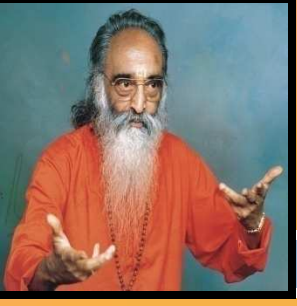
शिक्षणाच्या परिभाषा

- Education in country must help to rebuild the character of its people.
- शिक्षण म्हणजे चारित्र्य बांधणी व ह्या चारित्र्य बांधणीचे चार **Pillars** आहेत. Doing, feeling, knowing, becoming.

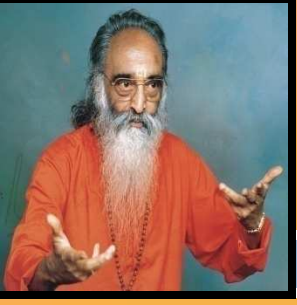
शिक्षणाच्या परिभाषा

- शिक्षणातून खालील समस्या सोडविण्याचे सामर्थ्य निर्माण व्हायला हवे.
- 1) How to meet the problem.
- 2) When it is solved then is it morally right or wrong.
- 3) Is it beautiful or ugly.
- Reintegration of personality is education.

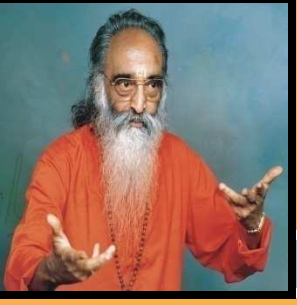
शिक्षणाच्या परिभाषा

- स्वरा सुशिक्षित मनुष्य आपले संस्कार कधीच विसरत नाही. ते त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाचा एक भाग बनते व त्याच्या प्रत्येक शब्द व कृती ह्यामध्ये त्यांच्यामधील सुसंस्काराचा सुगंध आणते व असा मनुष्य हा श्रेष्ठ मानव म्हणून वावरू शकतो. त्याचे विचार प्रेमाने सुगंधीत झाले असतात.

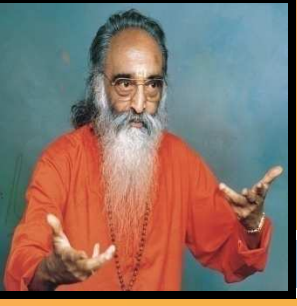
शिक्षणाच्या परिभाषा

- Education means the ability to see the whole world in one working together.
- The purpose of education is the overall unfolding a gentle blossoming of the child of the physical emotional intellectual spiritual level of his/her personality.

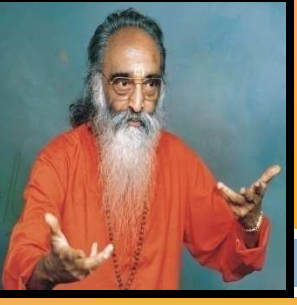
शिक्षणाच्या परिभाषा

□ तो युक्त पुरुष असावा. तो **Wisdom master** असावा. तो **integrated person** असावा. चारित्र्य संपन्न असावा.

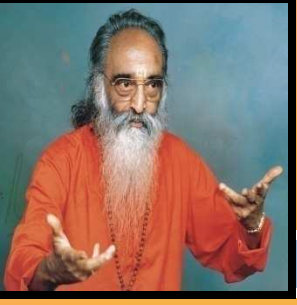
शिक्षण संकल्पना

- जेव्हा प्रत्येक दिवशी आम्ही इतरांकरिता जास्तीत जास्त उपयोगी ठरतो, त्यावेळी आमचे शिक्षण हे योग्य दिशेने होत आहे, असे समजण्यास हरकत नाही. ह्या दृष्टीने शिक्षण म्हणजे **to give, to share, to serve** ही अभिवृत्ती निर्माण होणे.

શિક્ષણ સંકલ્પના

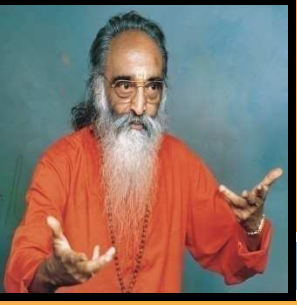
- શિક્ષણાતૂન આત્મપરિવર્તન
- શિક્ષણાતૂન વિચારાના વલ્લણ દેણે
- સંસ્કૃતી શિક્ષણાલા પ્રાધાન્ય

शिक्षण संकल्पना

□ ,

- **"Real education means the transformation of knowledge in to wisdom which is then used to curve out a strong character**

शिक्षण संकल्पना

Remove

1) the Clouds in his own
mind

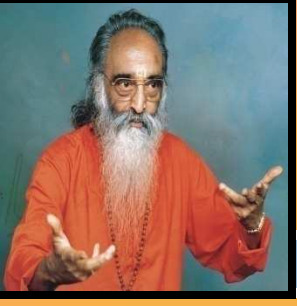
2) his false values

3) his false attachment

4) his false

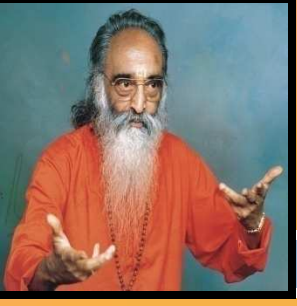
understanding of himself

5) his false understanding of
world around him

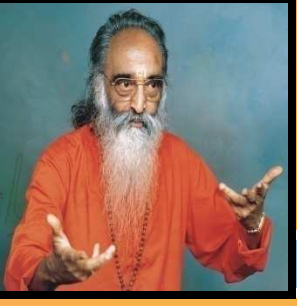
शिक्षण संकल्पना

- चांगले विचार घडविते ते शिक्षण. शिक्षणातून चांगले विचारांचे संस्कार मानवावर होऊन त्यातून त्यांच्या सुंदर मनाची निर्मिती व्हायला हवी व त्यातून त्याचे चारित्र्य निर्माण व्हायला हवे व ही बाब केवळ पुस्तकातून, अभ्यासक्रमातून साध्य होणार नाही तर त्यासाठी शिक्षक, व्यक्ती हे बालकांचे आदर्श ठरायला हवे. उदाहरणातून व अनुकरणातून ही बाब साध्य होईल.

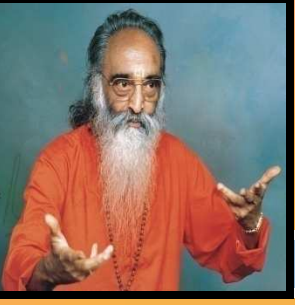
शिक्षण संकल्पना

- जन्मपूर्व शिक्षणाची अवस्था
- बालकाची पूर्वप्राथमिक अवस्था **(Nursary Level)**
या अवस्थेत त्याला आनंदी व उत्साही वातावरण, प्रेमळ वातावरण अशी परिस्थिती त्याच्या आसपास निर्माण करायला हवी. उच्च उदात्ततेची स्वीकार्यता, प्रशंसा, सौंदर्याची ओळख, व्यक्तीमधील हे त्याच्याकरिता आदर्श असायला हवे.
- Touch the children tell them that they love you, that they are beautiful intelligent, and noble."

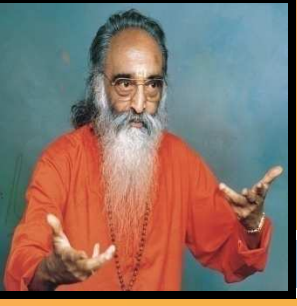
शिक्षण संकल्पना

- जेव्हा बालक ७ वर्षाचा होतो तेव्हा तो शाळेत जाण्यास सक्षम होतो. ह्या वयाचे वैशिष्ट्य सांगतांना प.पु. गुरुदेव म्हणतात, "Now his limbs are steady. A healthy child has enormous energy to burn up and it needs therefore frequent refreshment to replenish the energy drained away in play fight, in more running and also in studies howing and screaming."

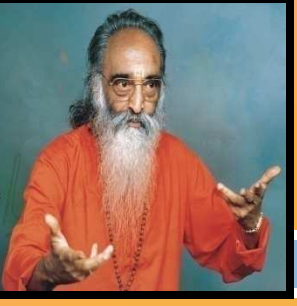
शिक्षण संकल्पना

- ७ ते १० वर्षांच्या कालखंडात त्याला उदात्त जीवनमूल्यांचे शिक्षण द्यायला हवे.
- कारण **In this age child is stretching his emotional and intellectual abilities into ever widening fields.**

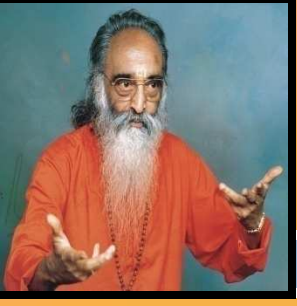
शिक्षण संकल्पना

- कथांच्या माध्यमातून ही जीवन मूल्ये त्याच्यासमोर मांडता येतील. ह्या कथामधून तो आदर करू शकेल असे आदर्श निवडेल.
- पौराणिक कथांना ह्यासाठी त्याच्या आकलनाच्या कक्षेत आणावे लागतील. संताच्या थोर नेत्यांचा, कार्यकर्त्यांच्या गोष्टीचा अंतर्भाव ह्यासाठी आपणास करता येईल. पंचतंत्र सारख्या कथांचा वापरही ह्या काळात अतिशय उपयुक्त ठरेल.
- ह्या व्यतिरिक्त **Recitation, mass chantings, group songs** हे पण ह्या वयात अतिशय उपयुक्त ठरतील.

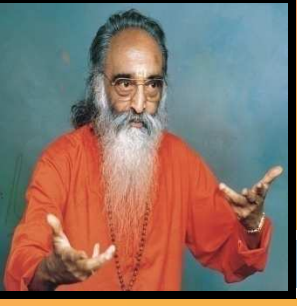
शिक्षण संकल्पना

- १० ते १४ वर्ष वयोगटात त्यांच्या मनामध्ये सकारात्मक परिवर्तन घडवून आणणारे साहित्य त्यांना देण्यात यावे. **Geeta for Children, I love you**

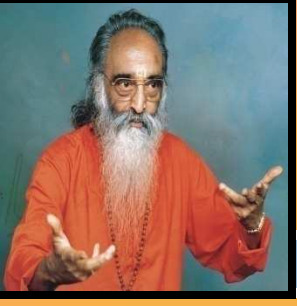
शिक्षण संकल्पना

- १५ ते १८ वर्षांचा कालखंड
- त्यांनी जास्त अभ्यास केला त्याबाबत त्यांच्या अभिव्यक्तीस प्रोत्साहन द्यावयास हवे. त्यांच्या मधील लाजाळूपणा हा काळजीपूर्वक दूर करायला हवा.
- **Encourage them through noisy complements and**
- त्यांच्या चुकांबद्दल त्यांच्यावर टीका करू नका.
- Leave them alone to grow up. Do not hasten them.

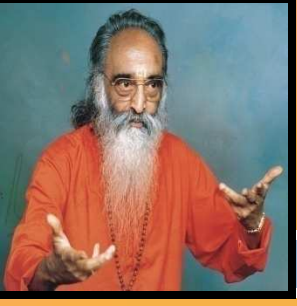
शिक्षण संकल्पना

- १८ ते २० वर्षांच्या काळात जेव्हा शारिरीक व मानसिक वाढ पूर्ण झाली असते ह्या काळात त्यांना सखोल आकलनाची आवश्यकता असते. साधनेच्या दृष्टिकोनातून ह्या वयात पावले उचलायला हवीत. ह्याचा उद्देश असा की, **all by themselves come to discover that they can with diligence and practice control the mad on rush of their own wild and crazy mind.** दिवसभरातून थोडा जप हा ह्या वयात अतिशय उपयुक्त ठरेल व त्यांच्या मनात ही भावना दृढ होईल की, **"Man needs self control if he is to control his own mind."** मनाला अशा पद्धतीने वळण दिल्या शिवाय त्यांच्या कृतीत सौंदर्य निर्माण होणार नाही.

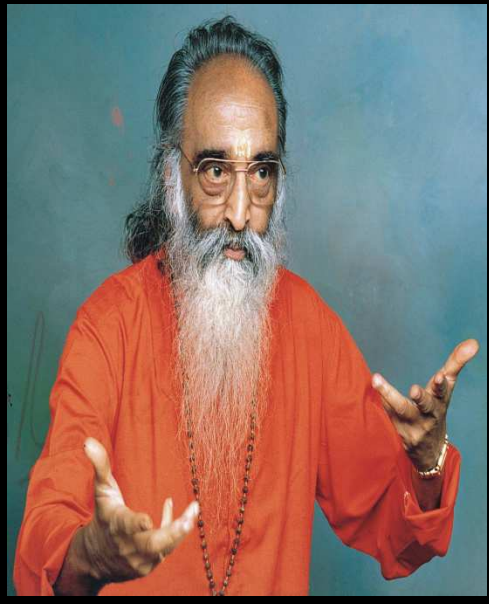
शिक्षण संकल्पना

- जेव्हा हे युवक २० ते २५ वर्षांच्या वयोगटात प्रवेश करतील तेव्हा त्यांना उच्चतर बाबीकडे न्यायला हवे. ह्या वयात त्यांना उपनिषदे शिकवायला हवीत. ह्यात प्रामुख्याने इश, कनोपनिषद व कठोपनिषद शिकवायला हवे. त्याचसोबत गीता अध्याय २, ३, ५, ९, १२ व १३ अध्याय शिकवायला हवा.

શિક્ષણ સંકલ્પના

- ૧) જન્મપૂર્વ અવસ્થા
- ૨) અવસ્થા શિશુ ૦ તે ૩
- ૩) નર્સરી અવસ્થા ૩ તે ૫
- ૪) ૫ તે ૧૦ વર્ષ - પ્રાથમિક અવસ્થા
- ૫) ૧૦ તે ૧૪ વર્ષ - માધ્યમિક અવસ્થા
- ૬) ૧૫ તે ૧૮ વર્ષ - ઉચ્ચ માધ્યમિક
- ૭) ૧૮ તે ૨૦ વર્ષ - ઉચ્ચ શિક્ષણ
- ૮) ૨૦ તે ૨૫ વર્ષ - ઉચ્ચ શિક્ષણ

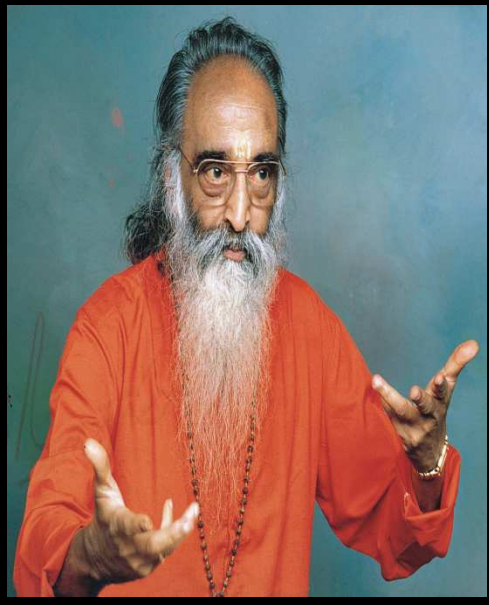

स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक
दृष्टि

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

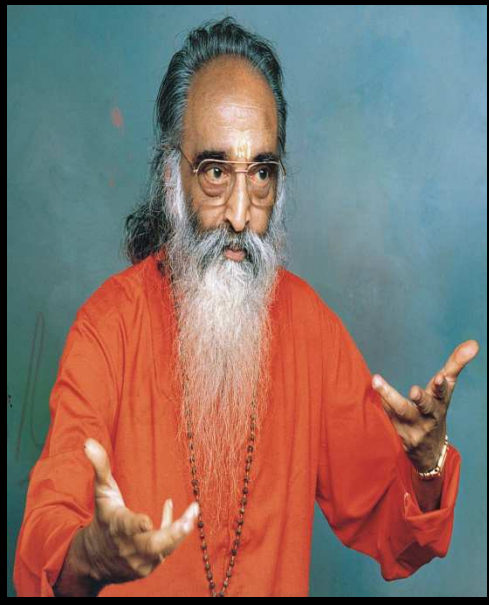
ज्या जीवन ध्येयांचा आपण समाज
स्विकार करतो त्या ध्येयांना समाजात
संक्रमित करण्याची जबाबदारी ही
शिक्षणाची असते.

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

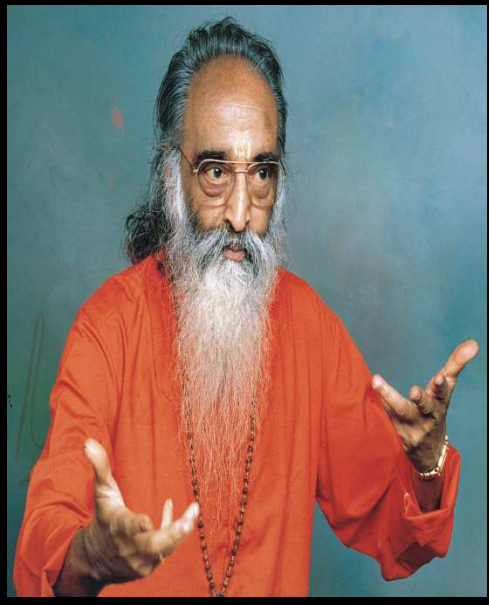
माणसाची जी बलस्थाने आहेत त्यात विलक्षण बदल झाला आहे. ही बलस्थाने म्हणजे कुटुंबव्यवस्था, सांस्कृतिक व राजकीय परिवर्तन, धार्मिक संकल्पनांमध्ये परिवर्तन ही सर्व बलस्थाने परिवर्तीत तर झाली आहे व पण त्याच सोबत त्याचे आशयही बदलले आहे.

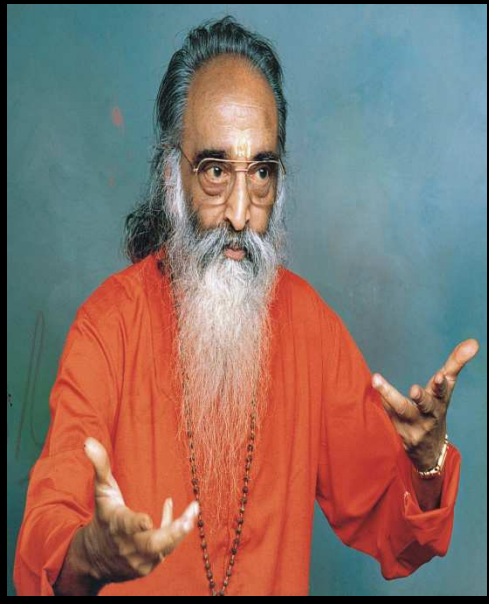

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

त्या काळात समाजाचा घटक **Standard of life** चा विचार करीत होता. आज व्यक्ति **Standard of living** चा विचार करतो. मानव विकासाचा मूलभूत पायाच आज विस्कळीत झाला आहे.

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

दिव्यत्वाचा शोध :-

परिपूर्ण आनंदाची प्राप्ती :-

आत्मानुभव प्राप्त करणे :-

शांतता प्राप्त करणे :-

योग्य मार्गाची निवड करण्याचे सामर्थ्य

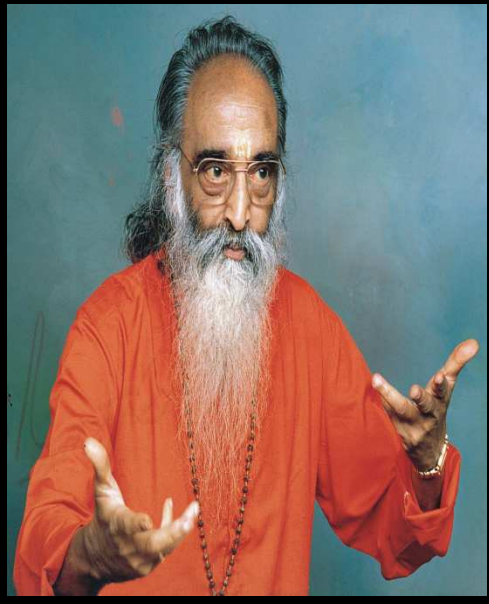
निर्माण होणे :-

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

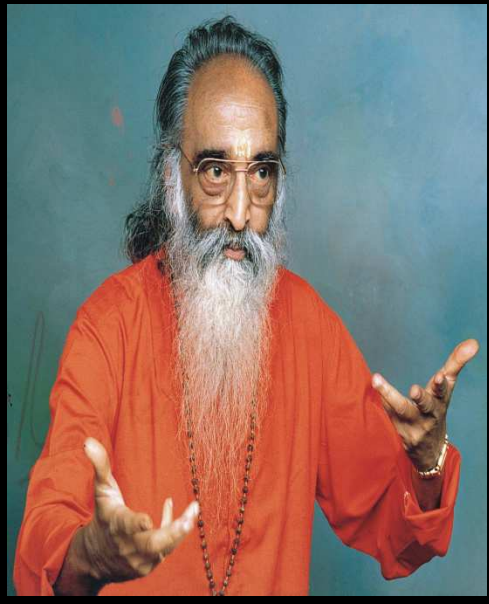
व्यक्तिमत्वाचे पुनर्वसन

(Rehabilitation of personality)

मन आणि बुद्धीची गुणवत्ता ही
व्यक्तिमत्वाचा पोत निर्धारित करतात.

शिक्षणाच्या माध्यमातून मनाचे संस्करण
व बुद्धीचे प्रबोधन होणे आवश्यक आहे.
हेच व्यक्तिमत्वाचे पुनर्वसन आहे.:-

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

व्यक्तिमत्त्वाचा समतोल साधणे :-

शिक्षणातून हा आंतरिक गोंधळ कमी व्हायला हवा व बाह्य आव्हानांना तोंड देण्याची क्षमता निर्माण व्हायला हवी.

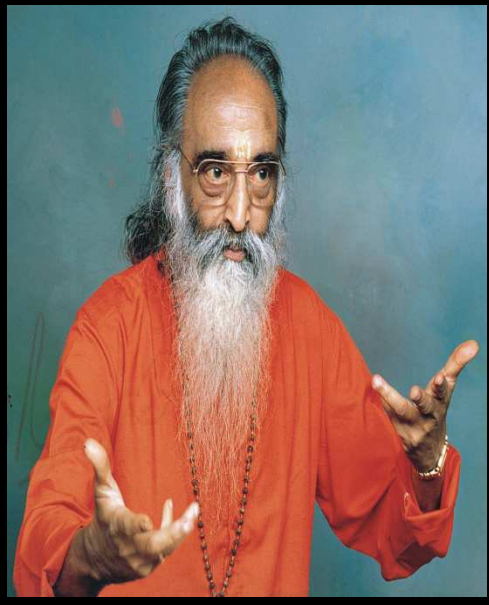
शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

आंतरिक व्यक्तिमत्त्वाचा विकास :-

आध्यात्मिक विकास :-

Power – knowledge – capabilities ह्या तीन बाबी मानवात विद्यमान असतातच पण त्याची अभिव्यक्ति करण्याची क्षमता त्याच्यात शिक्षणातून निर्माण व्हायला हवी व मानवाचा विकास होऊन त्याचे मन व बुद्धीशी तादात्म्य होणे आवश्यक आहे.

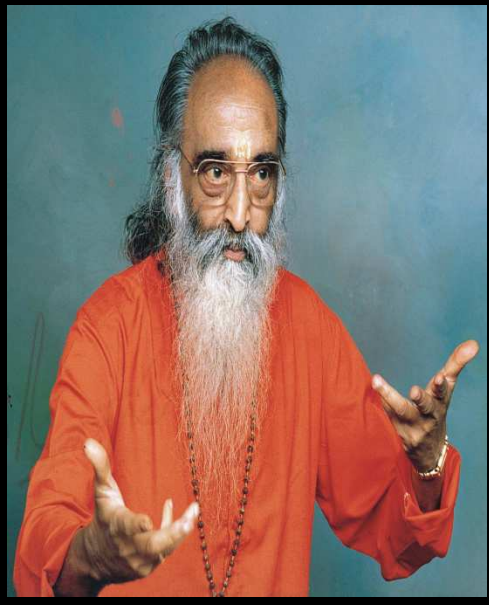
ही वाटचाल स्थूलाकडून सूक्ष्माकडे आहे. जसजसा तो सूक्ष्मतेकडे विकसित होईल तसतसा त्याचा आध्यात्मिक विकास होतो व ही क्षमता त्याच्यात शिक्षणातून निर्माण व्हायला हवी. अशा आध्यात्मिक विकास झालेला व्यक्ति हा **Master mind** म्हणून वावरतो.

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

आत्मप्रभुत्व प्राप्त करणे :

पण व्यक्ति जोवर स्वतःवर प्रभुत्व संपादन
करीत नाही तोवर तो बाह्य जगावर प्रभुत्व
स्थापन करू शकत नाही. पण आत्मप्रभुत्व संपादन
करण्यासाठी ज्ञान व उच्च जीवनमूल्य ह्यावर
आरुढ व्हावे लागते
स्वसमायोजन करावे लागेल व ह्यातूनच
आत्म समृद्धता व आत्मप्रभुत्व प्राप्त होईल.

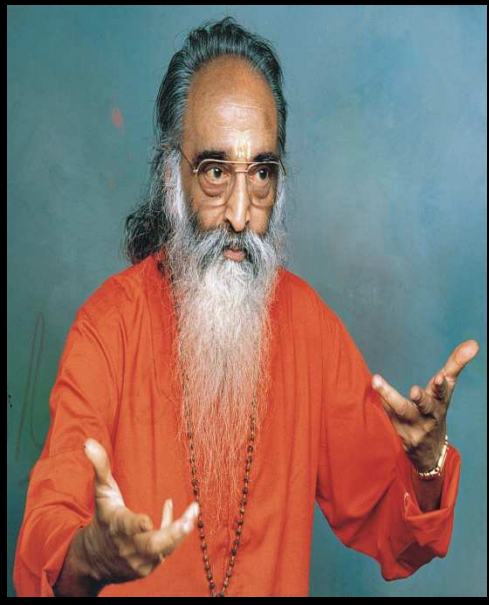

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

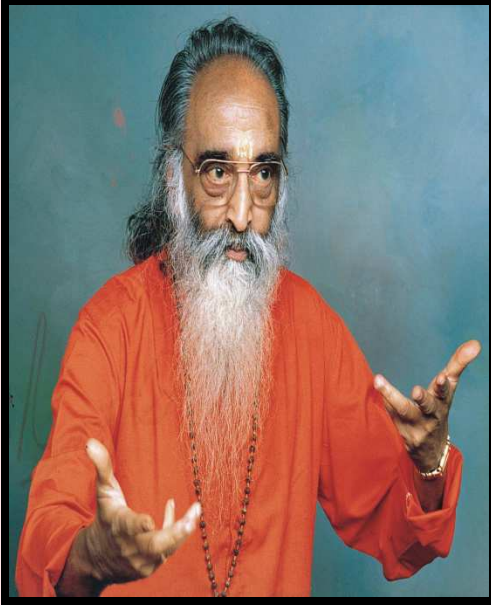
मानवी जीवन उत्क्रांत करणे :-

पशुमानवापासून मानसिक उत्क्रांती साधून
अतिमानवापर्यंत उत्क्रांती करून घेणे हे
मानवाचे ध्येय आहे

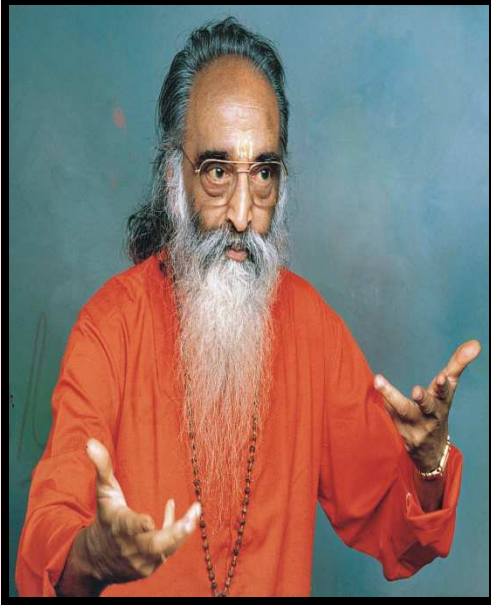

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

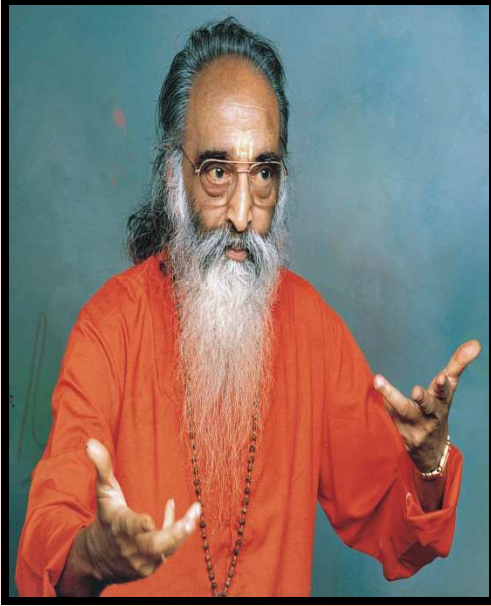
शिक्षणाचे ध्येय **Labour** किंवा
Worker निर्माण न करता **Man**
of acheivement निर्माण करणे हा
आहे.

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये
Transfusion of Idea नको शिक्षणातून
Transformation आवश्यक
आहे.

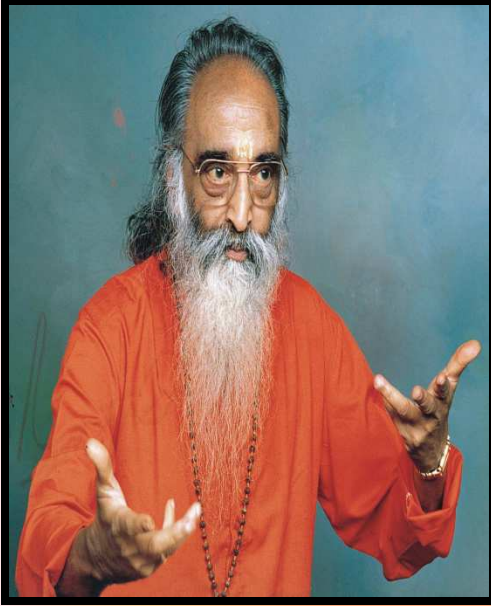
शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

आज मुलांना असे शिक्षण मिळावे की
त्यांनी विनाशकारी निषेधात्मक भावनांचा
अंगीकार करू नये त्याचे जीवन रचनात्मक
असावे.

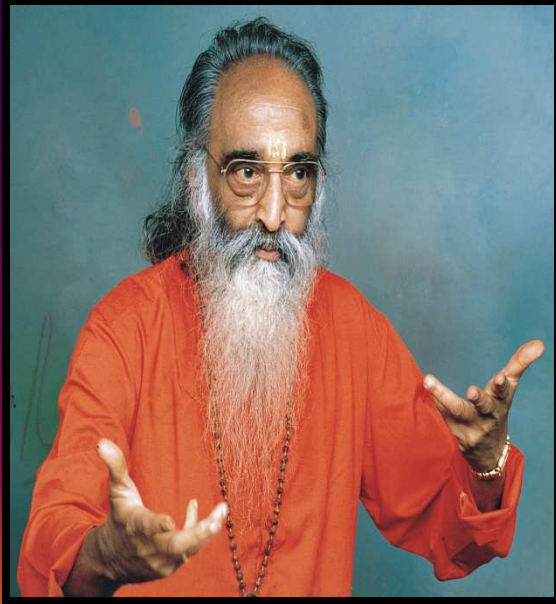

शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये

शिक्षणातून सांस्कृतिक नुतनीकरण
आवश्यक आहे.

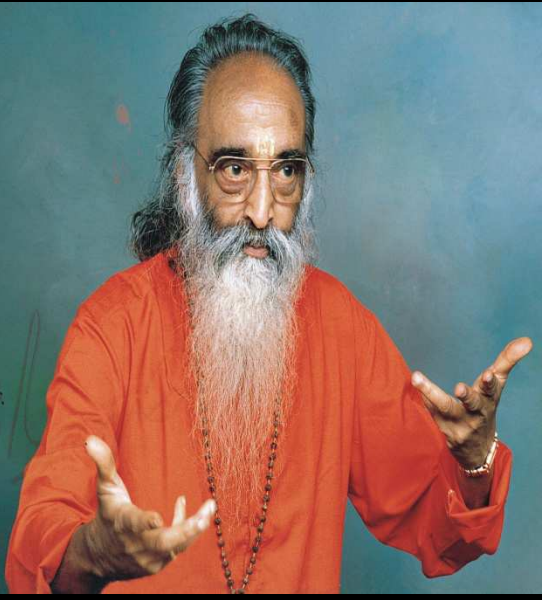
उदात्त ध्येय जर व्यक्तीसमोर असेल
तर व्यक्तीला त्याच्या क्षमतांचा शोध
लागतो

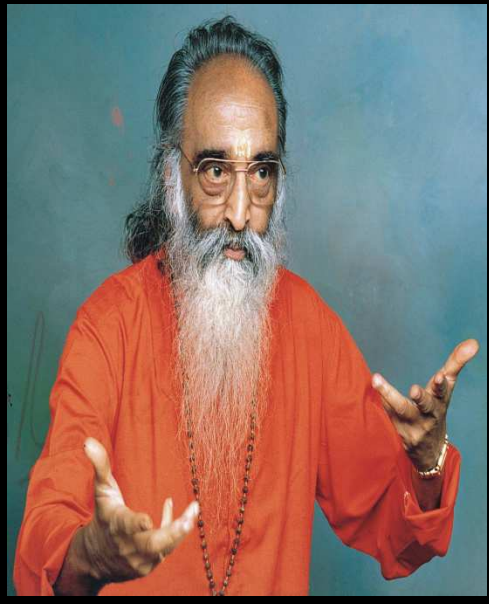
स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक
दृष्टि

शाश्वत विकासाकरिता शिक्षण
**(Education for Sustainable
Development)**

स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

भविष्य जर उज्ज्वल बनवायचे असेल तर वर्तमान हा सुंदर बनवावा लागतो. सुंदर वर्तमानातूनच शाश्वत व सुंदर भविष्याची निर्मिती होईल. केवळ डॉक्टर बनविणे केवळ इंजिनिअर बनविणे ह्यातून भारताचा विकास साधू शकणार नाही. कोणत्याही देशाचा विकास हा मानवातील मानव्यावर तो अवलंबून असता

स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

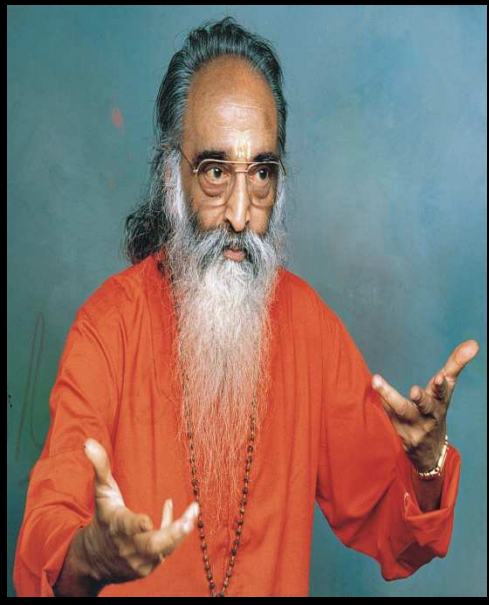
जीवनाचा पाया मूल्य राष्ट्र संस्कृती धर्म हे
आहे. हा पाया मजबूत झाल्याशिवाय व्यक्ति
हा चांगला डॉक्टर चांगला इंजिनिअर होऊ
शकणार नाही.

स्वामी चिन्मयानंद ह्याची शिक्षण विषयक दृष्टि

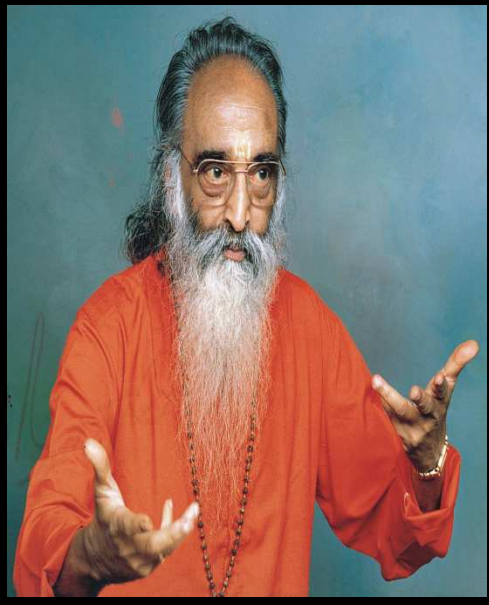

मार्गदर्शक तत्वे :-

- १) शाश्वत तत्वांचे निर्धारण करणे.
- २) शाश्वत तत्वांना मानवी जीवनाशी जोडणे.
- ३) शिक्षणाचा संबंध व्यक्तिमत्त्व विकास
संकल्पनेशी जोडणे
- ४) शिक्षणाचे दृष्टिने निर्धारित करणे.
- ५) ज्ञानाचा संबंध प्रत्यक्ष जीवनाशी
जोडणे.
- ६) परीक्षा ही अखिल जीवनाशी संबंधित
करणे.

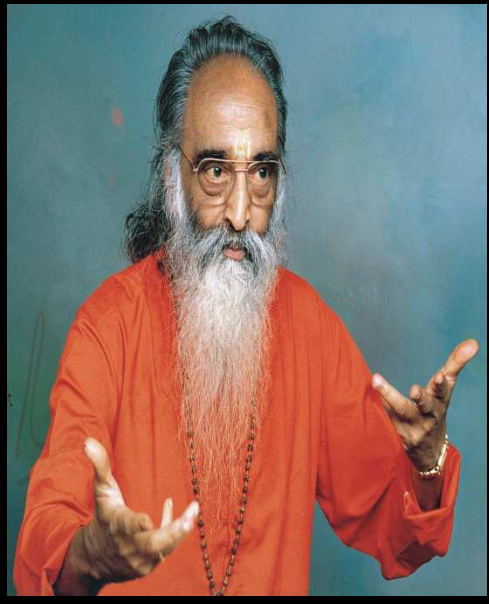

स्वामी विन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

- १) शिक्षण संकल्पना
- २) बालकेंद्री शिक्षण
- ३) **Education for self control**
- ४) धार्मिक शिक्षण
- ५) मूल्यशिक्षण
- ६) शांतता शिक्षण
- ७) राष्ट्रीय शिक्षण

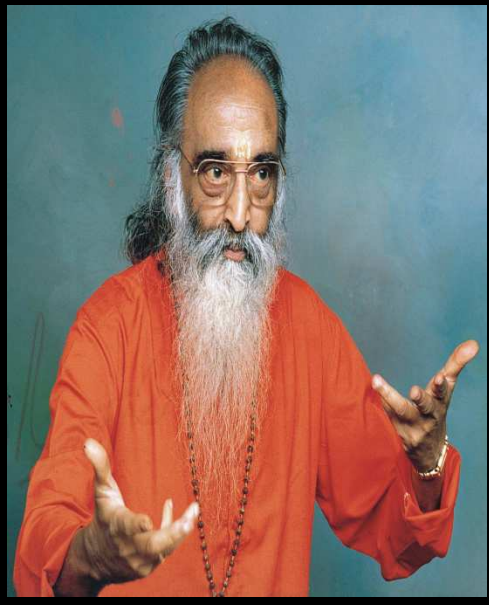
स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

- ८) सांस्कृतिक शिक्षण
- ९) पर्यावरण शिक्षण
 - १०) विज्ञान शिक्षण
- ११) व्यक्तिमत्व विकासाकरिता शिस्त
 - १२) पालक शिक्षण
- १३) जन्मपूर्व शिक्षण
 - १४) नेतृत्वाचे शिक्षण
 - १५) शिक्षक प्रशिक्षण

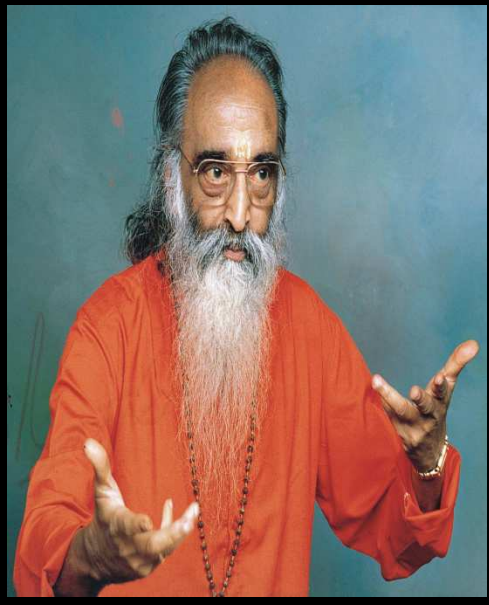
स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

गुणवत्तेचा संदर्भ आपण केवळ व्यवस्थेशी
जोडून चालणार नाही तर तो मानवी मन,
बुद्धी व मानवीय घटकांशी आपणास जोडावा
लागेल.

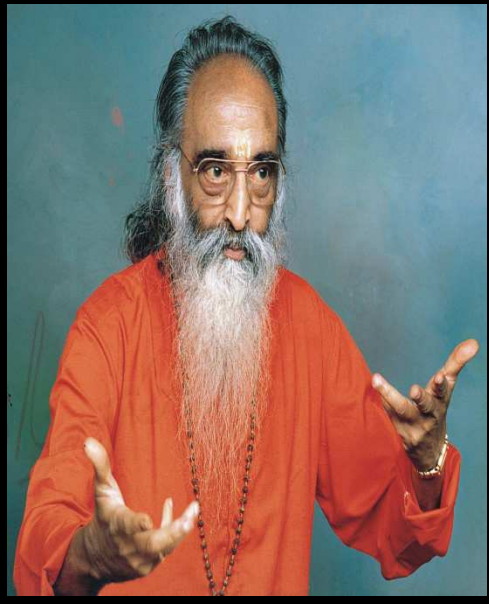
स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

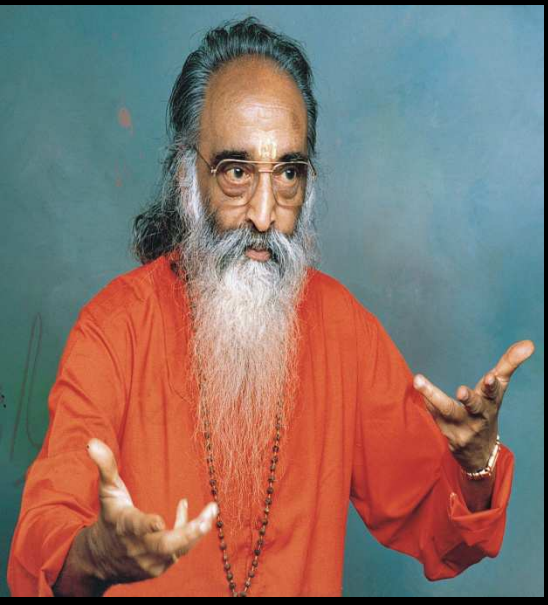
शाळांमधील भौतिक साधनापेक्षा शालेय
Vision, Mission त्यानुसार
शाळांमधील शिक्षक, शालेय आंतरक्रिया
हे गुणवत्तेचे संदर्भ ठरतात.

स्वामी चिन्मयानंद ह्यांची शिक्षण विषयक दृष्टि

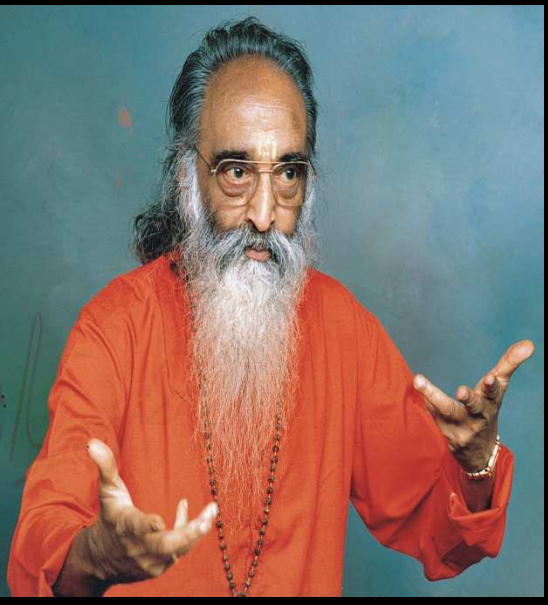
विद्यार्थ्यांच्या शाश्वत विकासासाठी घेणाऱ्या
विषयांचा अंतर्भाव, अध्ययन अध्यापन
पद्धती, गुरुशिष्य संबंध, शिस्तीच्या संकल्पना
वापरण्यात येणारी पाठ्यपुस्तके शालेय
वातावरण, शालेय कामकाजाची उद्दिष्ट्ये ह्या
बाबी गुणवत्तेचे महत्वाचे संदर्भ व निकष
महत्वाचे असतात.

शाश्वत विकासाकरीता शिक्षण – विविध उपागम

बालकेंद्री शिक्षण :-

सुंदर मनाची निर्मिती ह्या शिक्षण विषयक
ध्येयाला प्राधान्य मिळायला हवे. वर्तमान काळ हा
महत्त्वाचा ठरतो.

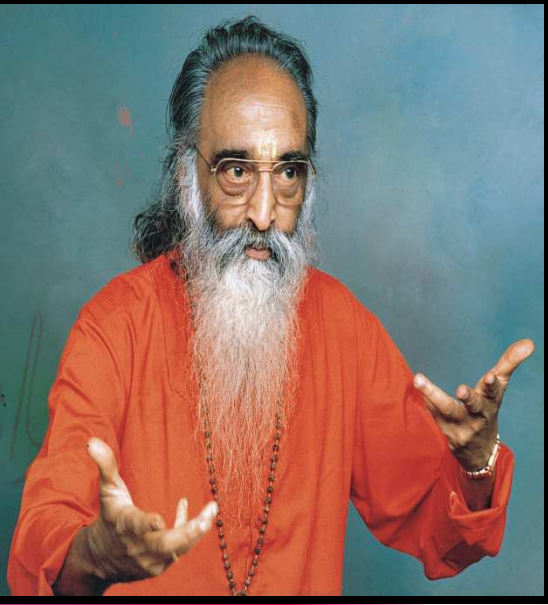

शाश्वत विकासाकरीता शिक्षण – विविध

उपागम

बालकेंद्री शिक्षण :-

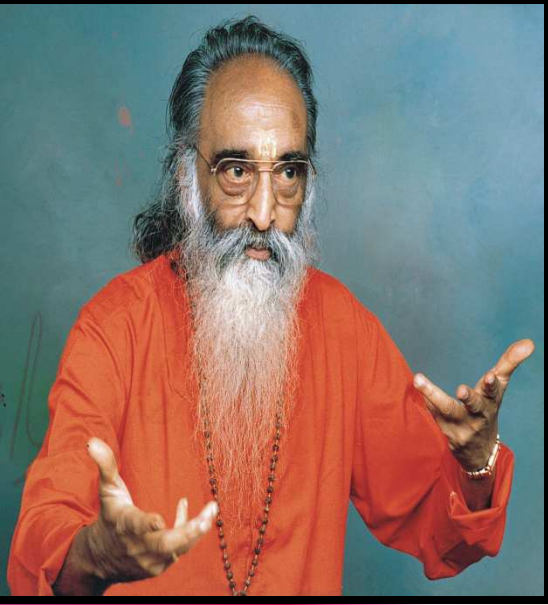
क्षमतेनुसार अभिरुचीनुसार, त्याच्यातील
कौशल्यानुसार त्या त्या क्षेत्रात शिक्षण
मिळाले तरच आपण बालकेंद्री शिक्षणाचा
विचार केला

१) प्रत्येक बालकाचे स्वतःचे वैशिष्ट्य असते. ते बालक इतरांहून भिन्न असते आणि म्हणून त्यांच्या ह्या वैशिष्ट्याबाबत पालकांनी जागृत असावे व त्यांच्या ह्या वैशिष्ट्यानुसार त्याचा विकासाची दिशा ठरवायला हवी.

२) आज सर्वत्र विरोधाभासात्मक परिस्थितीच्या निरिक्षणामुळे त्याचे व्यक्तिमत्व विघटीत होत आहे.

३) आजच्या अतिशय हुशार पिढीच्या विकासाबाबत शिक्षणाने प्रगतीशील दृष्टिकोन ठेवायला हवा. आज जर असा दृष्टिकोन ठेवला नाही तर भविष्यात अत्यंत गंभीर

- ४) आज अनेक समाज विघातक परिस्थितीचा सामना आपल्या बालकांना करावा लागत आहे. उद्याच्या होणाऱ्या नागरिकांना आपण ह्यातून वाचवायला हवे.
- ५) सर्व संस्कार केवळ पाठ्यपुस्तकातून होणार नाही ह्यासाठी पालकांनी बदलण्याची गरज आहे. आईची भूमिका ह्यात महत्वाची आहे.
- ६) बालकांना मूल्य संस्काराचे वय ६ वर्ष ते १२ वर्ष इतके आहे. बाल्यावस्था ही संस्काराकरिता अतिशय उपयुक्त अशी आहे.

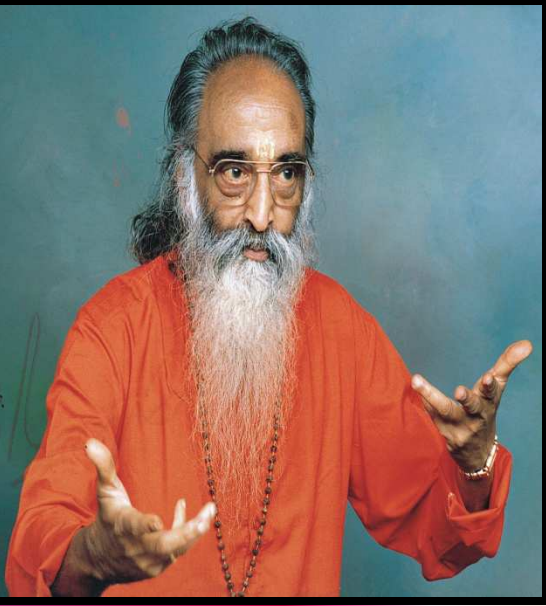

७) We must teach the children not only to have right values and conviction of their own but also to have the heroism to live up to them.

८) बालकांच्या संस्कारक्षम काळात त्याच्या भेवती सुंदर जगाची निर्मिती महत्वाची ठरते. तसेच त्याच्या प्रती प्रेम आदर ह्या भावनांची अभिव्यक्ति महत्वाची ठरते आणि ह्या काळातील अध्यापन हे २४ तासांचे अध्यापन असेल.

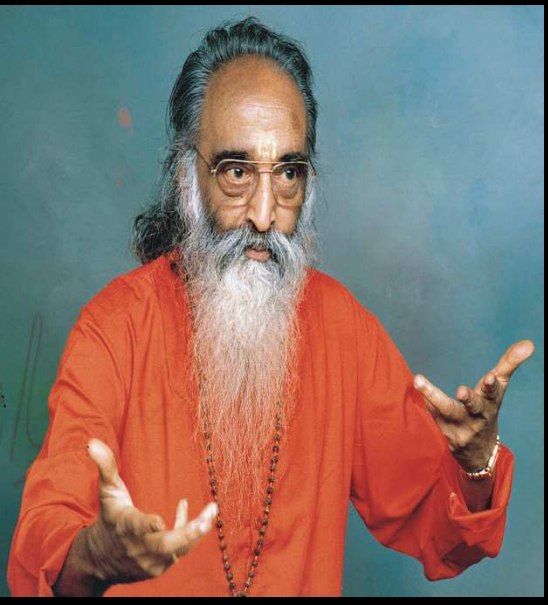
९) बालक शिक्षणाचे पुढील टप्पे म्हणजे —

५ ते १० वर्ष,
१० ते १४ वर्ष, १४ ते १८ वर्ष, १८ ते २० वर्ष, २० ते
२५ वर्ष

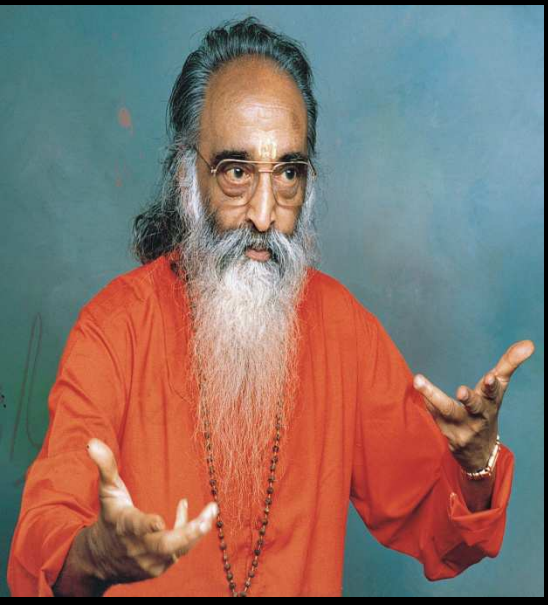

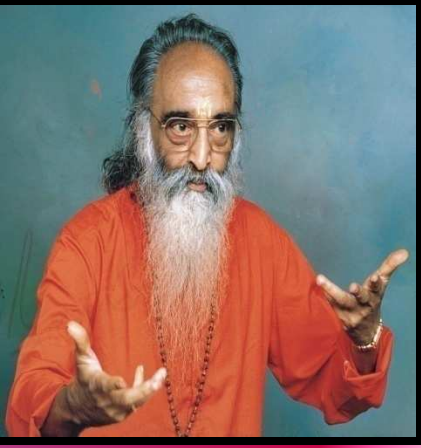
१०) Catch them young हे बालक शिक्षणाचे Vision असावे.

११) शालेय वातावरण व कौटुंबिक वातावरण ह्याच्या बालकांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात महत्वाचा वाटा आहे. आणि म्हणूनच बालक विकासाच्या दृष्टिने शाळाही कुटुंब सदृश तर असावीत पण त्यात सांस्कृतिक आंतरक्रियावरही भर असणे आवश्यक आहे.

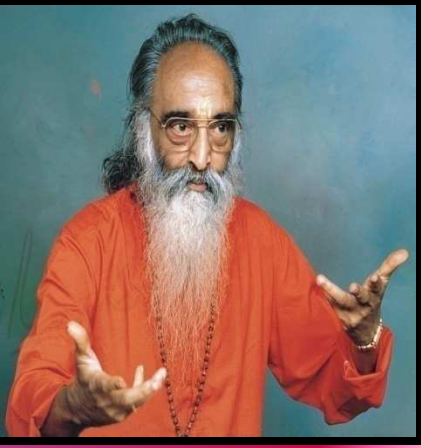
- १२) बालकाच्या वर्तमानाला प्राधान्य शिक्षणाच्या बाबतीत आहे. वर्तमान काळातच त्यांच्या सुंदर विचारांची अभिव्यक्ति व विकास झाला तर त्यातूनच सुंदर भविष्याची निर्मिती होऊ शकते.
- १३) बालवयातच त्यांच्या आव्हानांना सामोरे जाण्याची निर्णय घेण्याची विवेक करण्याची क्षमता निर्माण व्हायला हवी.

१४) शिक्षणातून असा प्रतिभावान व्यक्ति घडला पाहिजे की देशाच्या विकासासाठी ते गांभीर्याने विचार करू शकतील.

१५) बालकांच्या जन्मपूर्व अवस्थेपासूनच त्याला मूल्यांचे शिक्षण द्यायला हवे.

१६) शिक्षणातून केवळ जीवनमूल्यांचे बीजारोपण महत्वाचे ठरत नाही तर ही मूल्य धारण करून त्यानुसार वागण्याचेही धाडस त्यांच्यात निर्माण करणे महत्वाचे ठरते.

- १७) बालकाच्या सुदृढ विकासासाठी सुदृढ पर्यावरणाची आवश्यकता आहे.
- १८) शिक्षण ही पंचवार्षिक किंवा दशवार्षिक क्रिया नाही तर ती आजन्म चालणारी क्रिया आहे.
- १९) मातापालकांकरिता एक अनौपचारिक अध्यात्मिक शिक्षणाचे प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे.

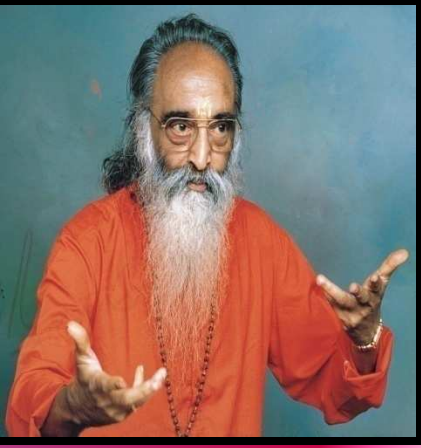

युवा शिक्षण :-

आज युवकांना Roots of culture o wings of beatuy ह्याची आवश्यकता आहे.

१) स्वविकसनाची तळमळ, २) उदात्त हेतूचा विकास, ३) आध्यात्मिक आकलन क्षमता, ४) भारतीय संस्कृती बाबत प्रेम आणि असा युवक घडविणे म्हणजे राष्ट्राची पुनर्बांधणी होय.

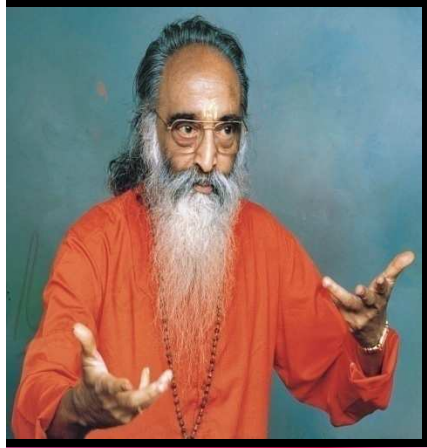
शिक्षणातून dynamic spiritual army निर्माण व्हायला हवी.

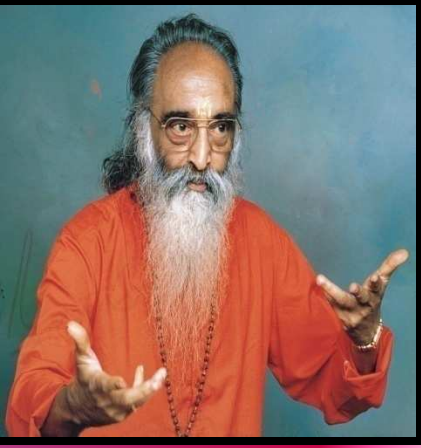

युवा शिक्षण :-

युवकांच्या शिक्षणातून पुढील गुण विकसित
व्हायला हवीत.

- 1) Self respect
- 2) Proud of their country
- 3) Self confidence
- 4) Prepared to work for rebuilding the
nation
- 5) Ready to make sacrifice

आत्म संयमनाचे शिक्षण :

“मानवाच्या ज्ञानेद्रीयाच्या कर्मेद्रीयाच्या रचनेत आणि कार्यात नुसती शारिरीक उपकरणे असून भागत नाही तर त्या प्रत्येक उपकरणाच्या ठिकाणी त्याची विशिष्ट इंद्रिय शक्ती असावयास हवी व तसेच त्या इंद्रिय सामर्थ्यावर सर्वसाधारणपणे नियंत्रण ठरवणारी अधिष्ठात्री देवता म्हणून संबोधल्या जाणाऱ्या वैश्विक शक्तीने ते ते इंद्रिय नियंत्रीत केले गेले पाहिजे अविष्ठांनाधिष्ठीत हे इंद्रियविज्ञानशास्त्र (anatomy) सर्वप्रथम व्यक्तिला समजत नाही तोवर ही बाब साध्य होत नाही”.

समग्र व्यक्तिमत्त्व विकास व शिक्षण :-

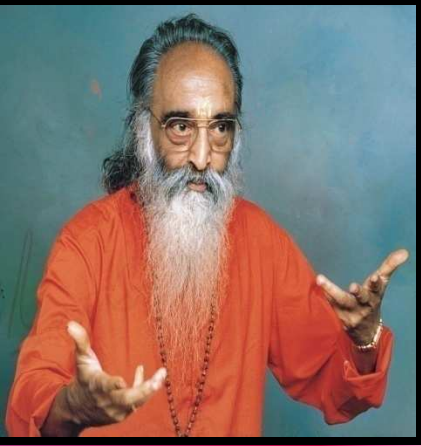
हे चार व्यक्तिमत्त्वाचे प्रकार

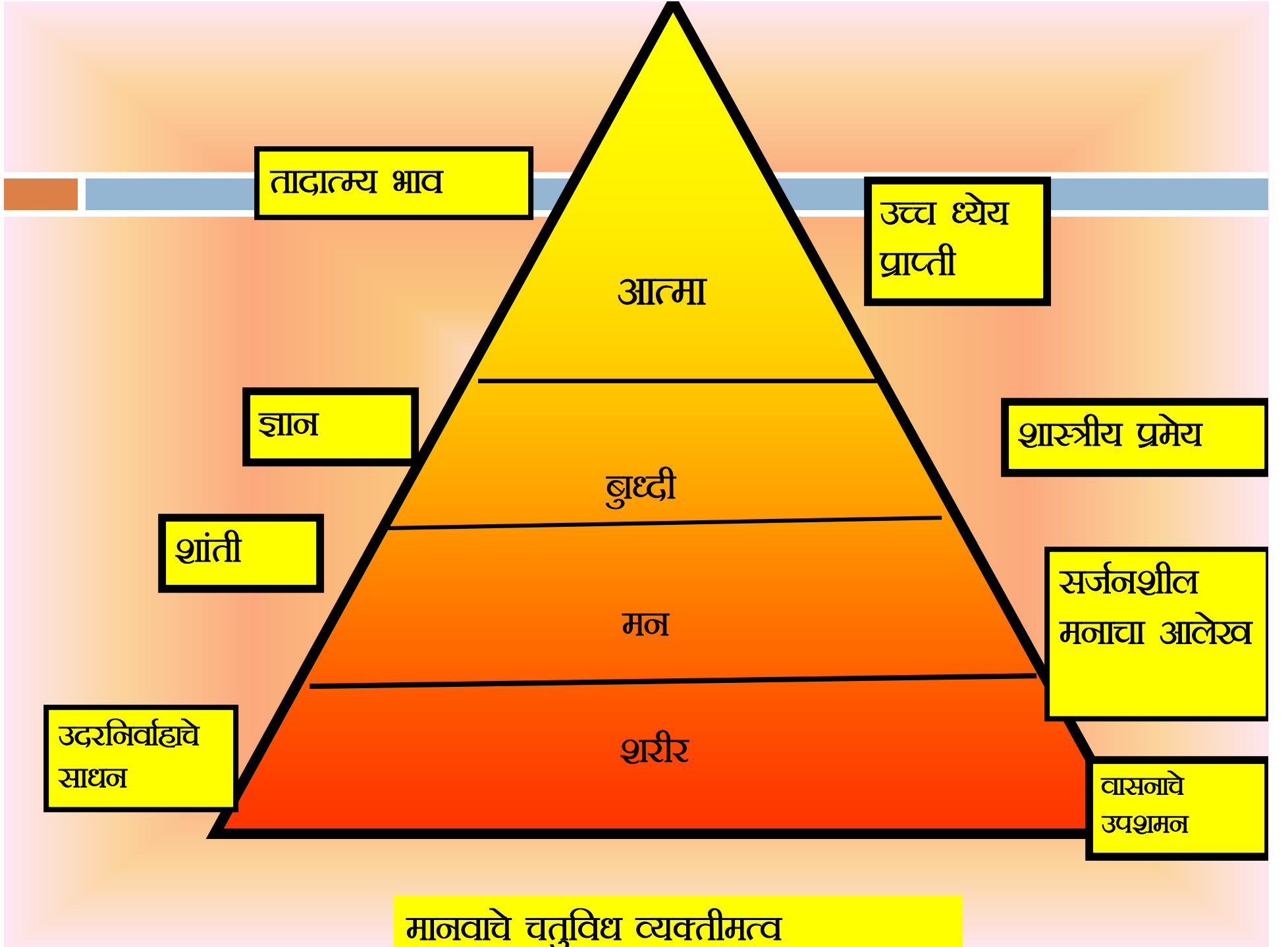
१) मनापेक्षा बुद्धी प्रभावी

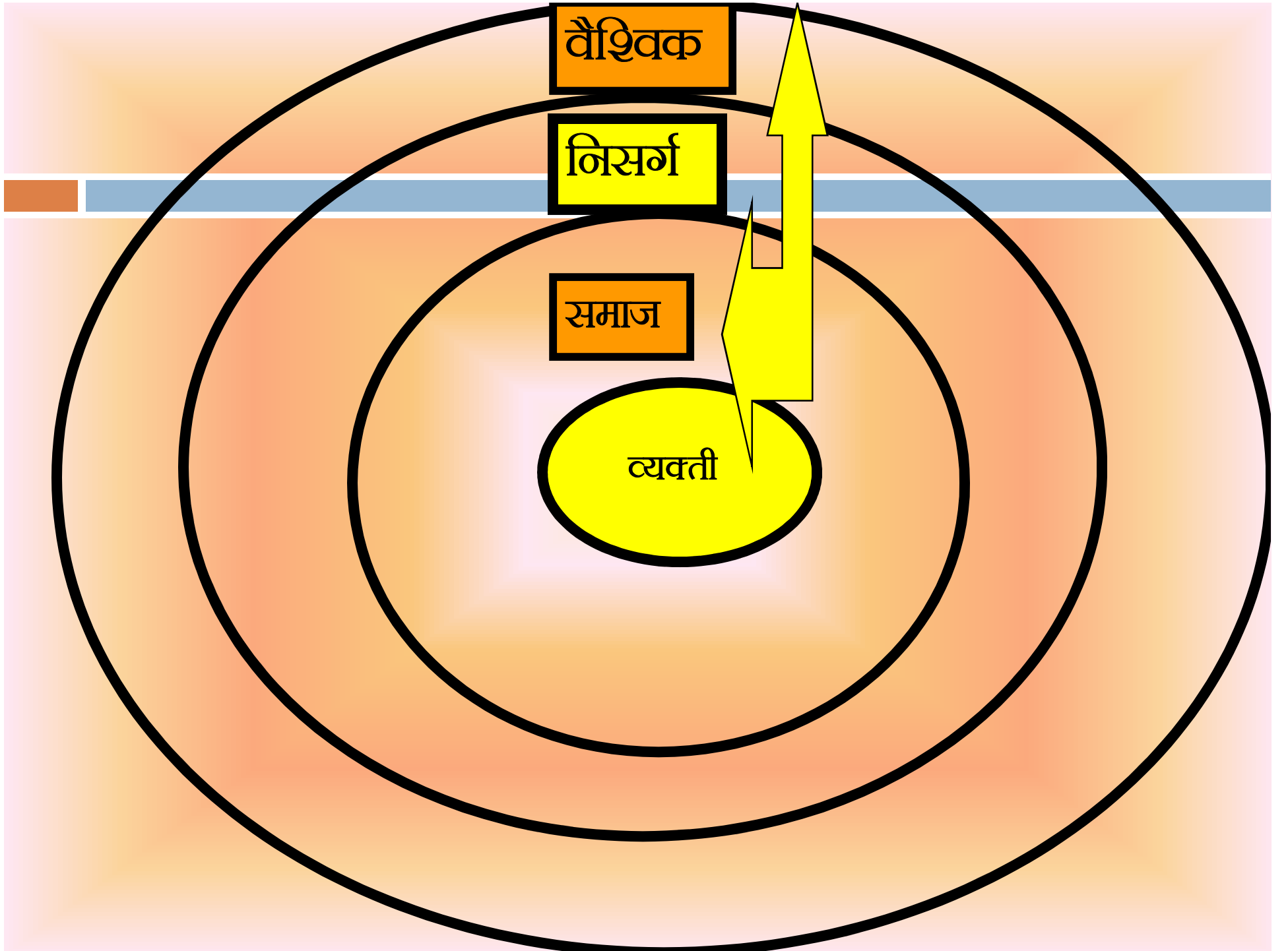
२) बुद्धीपेक्षा मन प्रभावी

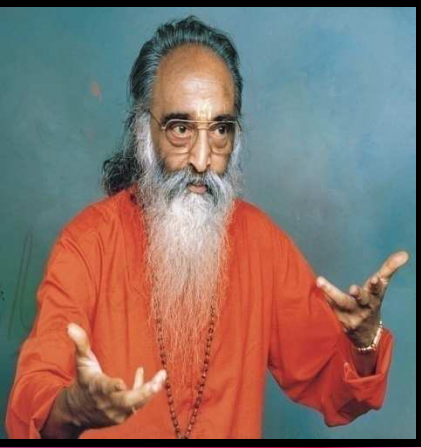
३) मन आणि बुद्धी दोन्ही विकसित

४) मन आणि बुद्धी पूर्ण अविकसित

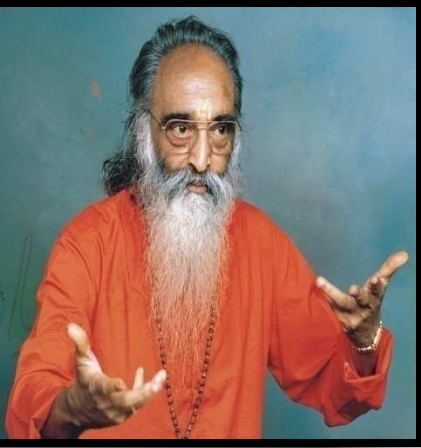

अध्ययन अध्यापन पद्धती :-

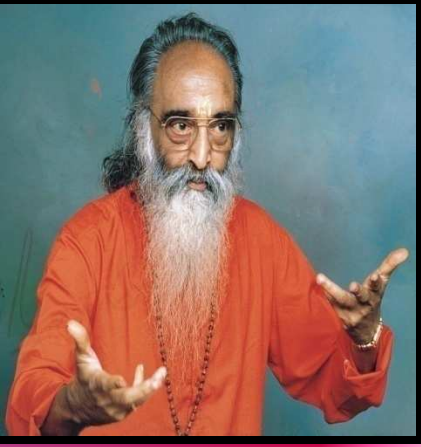
**Introspection and self analysis is the only method
to learning to know ourselves,**

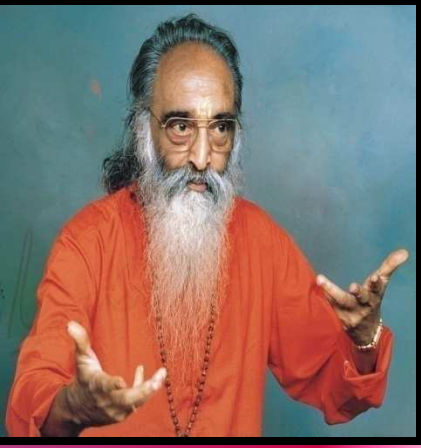
अध्ययन अध्यापन पध्दती :-

- 1) Introspect 2) Detect 3) Negate 4)

Substitute....CHINMAYA WINDOW

गुरुशिष्यात जेव्हा प्रेमाचे विशीष्ट संबंध निर्माण होतात तेव्हाच कोठे त्यांना आपल्या शिष्याला समर्थपणे शिकविण्याची स्फुर्ती येते." तु पैसे दे मी शिकवितो अशी व्यापारी वृत्ती गुरुशिष्यात नसावी ज्याठिकाणी प्रेम मित्रत्व स्वातंत्र्य परस्पर समज ह्याचे सहानुभूतीचे वातावरण असते अशाच ठिकाणी बुद्धीचा व मनाचा विकास होतो. हा गुरुशिष्य संबंधाचा हा आयाच म्हणजे मार्गदर्शनाचा गाभा आहे.

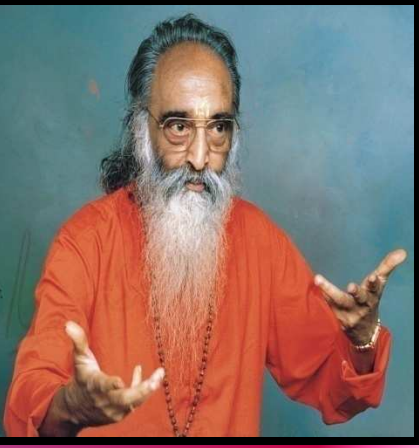
राष्ट्रीय सांस्कृतिक विकासाकरिता शिक्षण :-

विघटीत वृत्तीने एकत्र आलेली आत्मकेंद्री माणसे कधीच राष्ट्र घडवू शकत नाही. क्रांतीकारी योजना नवनवीन शोध वैज्ञानिक क्रांती ह्या राष्ट्र निर्माण करू शकत नाही. ते फारतर विकासाचा मार्ग दाखवितात पण राष्ट्र हे व्यक्ति व्यक्तिनी बनले असते आणि म्हणूनच राष्ट्राची गुणवत्ता ही व्यक्तिच्या गुणवत्तेवर अवलंबून असते. अ

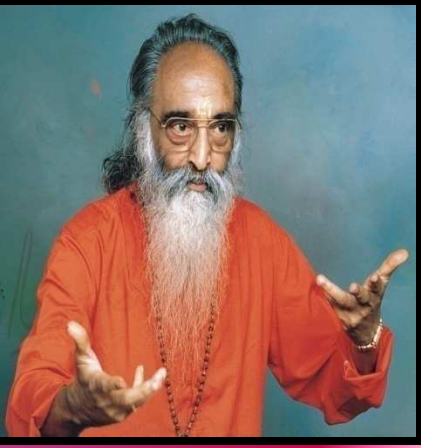
राष्ट्रीय सांस्कृतिक विकासाकरिता शिक्षण :-

- 1) Self Respect, 2) Proud of their country, 3) Self Confidence,
 - 4) Prepared to work for rebuilding the nation, 5) Ready to make sacrifice ह्या बाबीचे संस्कार हे महत्वाचे ठरतात.
- India as a whole हे Vision शिक्षणातून मिळायला हवे.

राष्ट्रीय सांस्कृतिक विकासाकरिता शिक्षण :-

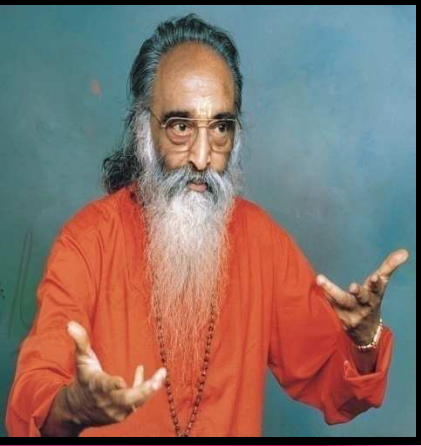

Human right education पैक्षा Human Accountability
Education घायला हवे. तरच व्यक्तिमध्ये
समर्पणाची भावना निर्माण होऊ शकेल

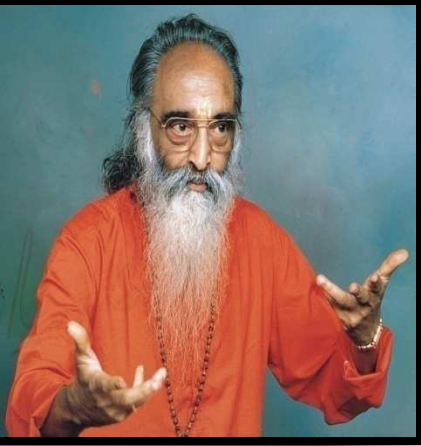

धार्मिक शिक्षण

पालक शिक्षणाचा दृष्टीकोन :-

We have to take responsibility for moulding and beautifying our children Prepare them to face the world tomorrow and to lead and guide the world of future

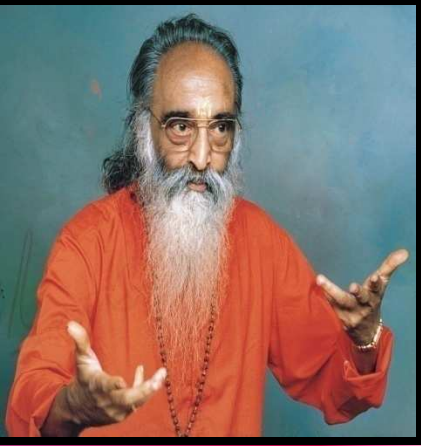
स्त्रीशिक्षण :-

शांततेकरिता शिक्षण :-

मूल्यविषयक दृष्टीकोन :-

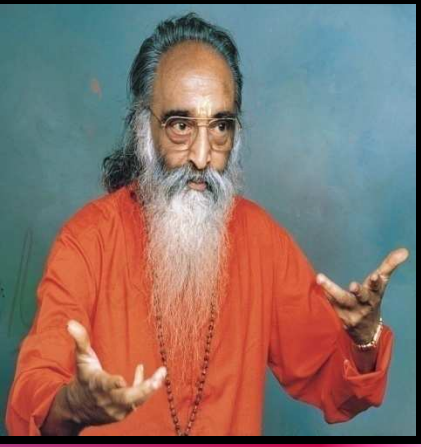

मूल्यविषयक दृष्टीकोन :-

Individual perfection leads to total perfection हा मूल्यशिक्षणाचा दृष्टीकोन आहे. ह्यासाठी fundamental values चा विचार महत्वाचा ठरतो. Fundamental values म्हणजे there are certain fundamental rules that govern the inner health of man and these are call by the scriptures as a fundamental values gs fundamental rules म्हणजेच fundamental principles असतात अ

पर्यावरण शिक्षण

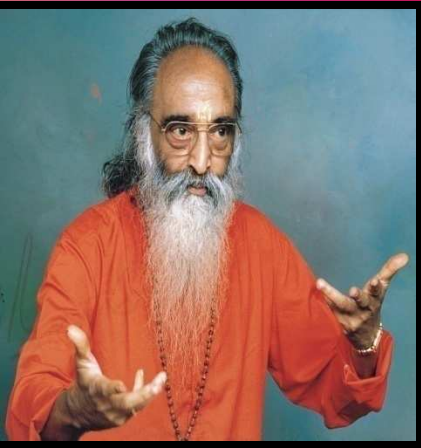

ईश्वराच्या न्यायाशी मानवाने गैरवर्तन करू
नये हा पर्यावरण शिक्षणामागील दृष्टिकोन
असावा

Stop dirtying and posioning the river,
the river will purify हा पर्यावरण
शिक्षणाबाबत दृष्टिकोन हवा

शिक्षक प्रशिक्षण :-

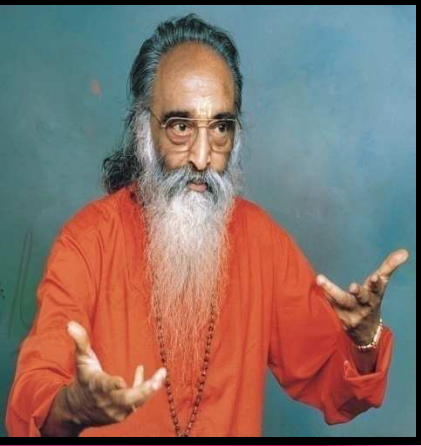

- 1) The practice of what is right and proper as indicate in the scripture
- 2) Living the Ideals that have been intellectually comprehended during the studies.
- 3) A spirit of self sacrifice
- 4) Control of sense
- 5) Tranquility of mind
- 6) Practice of concentration
- 7) Doing ones duty towards humanity

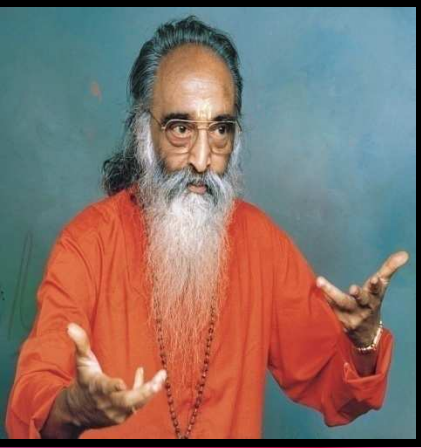

शिक्षक प्रशिक्षण :-

शिक्षकाची भूमिका आजही worked as a team,
serving as a preachers आणि nourishing the
culture ही आहे.

शिक्षक हा pure living चे उदाहरण
बनायला हवा.

स्व व्यवस्थापनाचे शिक्षण ;Education for self
management) :-

કામ — મનાચી વ્યસ્તતા હી ઉચ્ચ આદર્શાત ઠેવળે

ક્રોધ — Cultivating the habit of forgiveness

લોભ — Lead to Santosha, satisfaction

મોહ — Right knowledge, right thinking

અહંકાર — Write down the contribution of others in your success

મત્સર — Substitute with admiration

अध्ययन अध्यापन पध्दती :-

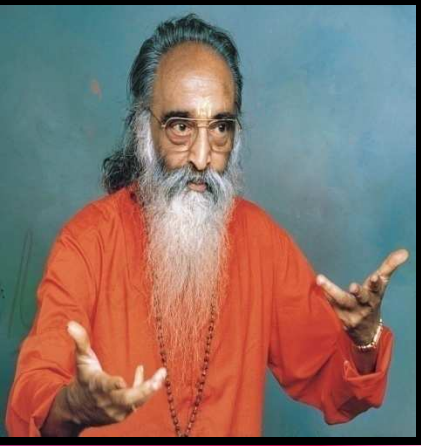
विरोधाभास पध्दत :-

कार्यकारण पध्दती :-

विचार पध्दत :-

बौद्धिक अन्वेषण पध्दत :-

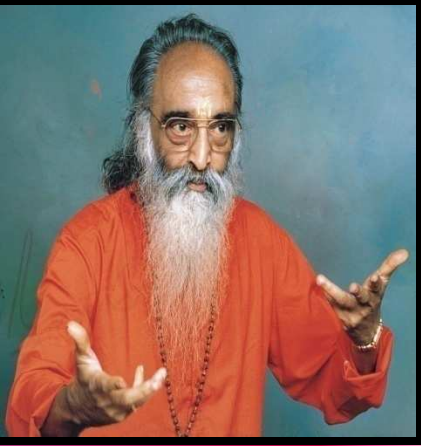
शारीरिक पातळीवरील संवेदना, मानसिक पातळीची अनुभूती व बौद्धिक पातळीवरील दृढीकरण व दृष्टीकोन विकसन ह्या प्रक्रियेतून ही पध्दती जाते.

अध्ययन अध्यापन पध्दती :-

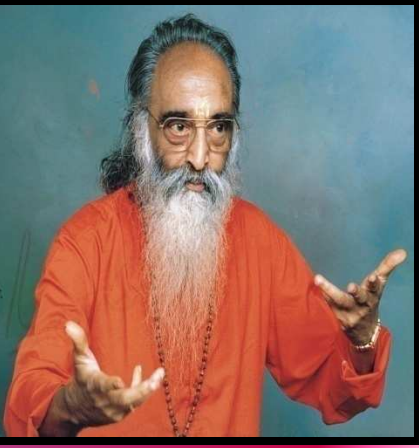
- १) सर्वप्रथम डोळ्यांना मातीचा घडा दिसणे.
- २) सर्वच घडे मातीचे आहेत त्याला विविध आकार रंग आहेत.
- ३) सर्व आकारांचे मापाचे घर हे मातीमध्ये असतात.

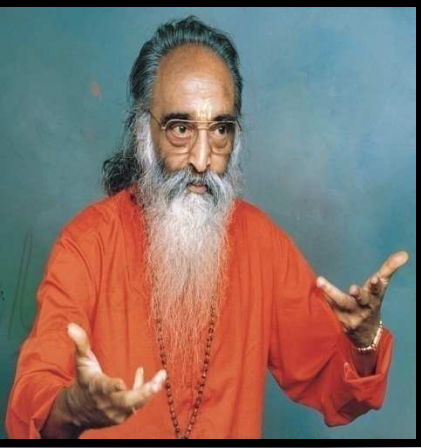

अध्ययन अध्यापन पध्दती :-

- १) एखाद्या तत्वास आधारभूत माहिती गोळा करणे.
 - २) माहिती प्रयोग व प्रात्यक्षिकाच्या आधारे पडताळून पाहणे.
 - ३) सिध्दांत प्रस्थापित करणे.
- ह्या पध्दतीतून प्राप्त

અધ્યયન અધ્યાપન પદ્ધતી :-

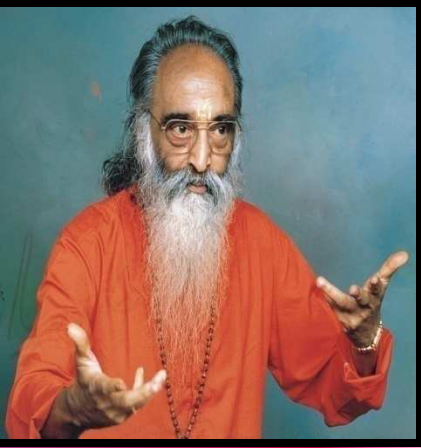
વાસનાક્ષય પદ્ધત :-

આત્મનિરિક્ષણ પદ્ધતી :-

शालेय वातावरण :

inner transformation of individual resulting
in a happy world around them.

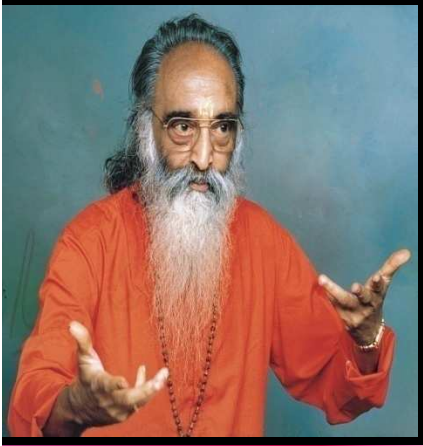

मूल्यांकन :-

आजची मूल्यांकनाच्या पध्दतीत

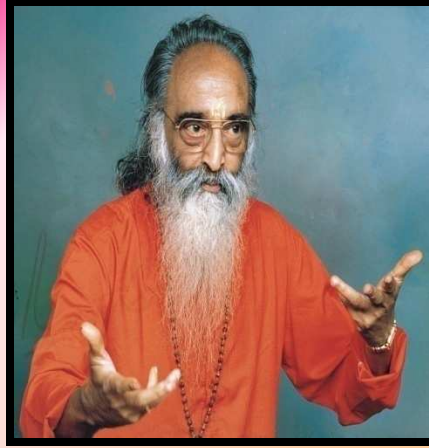
बदल करायला हवा. परिक्षा पध्दतीतून केवळ
पुढील दोन गुणांची अभिव्यक्ति व्हावी.

- 1) Student original thinking
- 2) Independent Judgment

ह्याच्या आधारावर विद्यार्थ्यांचे
मूल्यमापन होणे आवश्यक आहे. ह्यासाठी
परंपरागत अध्ययन अध्यापन पध्दती
बदलणे आवश्यक आहे.

धन्यवाद

As a teacher I have given you all you need. Now it is for
you to apply it all in life and learn to Live accepting
everything, rejecting nothing.
Reflecting all, yet, keeping nothing

